

הכנה למבחן בתורת ההגה:

קדמית	מרכזית	אחורית	
i		u	גבוהה
e		o	אמצעית
	a		נמוכה

שפתי	מכתשי	בתר- מכתשי	חיכי	וילוני	ענבלי	לועי	סדקי	
p b	t d			k g			ʔ	סותם
	ts	tʃ dʒ						מחוכך
f v	s z	ʃ ʒ			ç	ħ ʕ	h	חיכך
m	n							אפי
	l				ʁ			שוטף
w			j					חצי- תנועה

בטבלאות עיצורים, בכל תא, העיצור השמאלי הוא בלתי קולי והימני הוא קולי
הערה: אתם רשאים להשתמש בסימון z ו-x עבור ç ו-χ בהתאמה

תנועות:

מעוגלות	אחוריות	גובה	
בלתי-מעוגלת	קדמית	גבוהה	i
מעוגלת	אחורית	גבוהה	u
בלתי-מעוגלת	קדמית	אמצעית	e
מעוגלת	אחורית	אמצעית	o
בלתי-מעוגלת	מרכזית	נמוכה	a

עיצורים:

Nasals אפיים - בעיצור אפי, כמו בעיצור סותם, יש עצירה מלאה של האוויר במקום החיתוך ולא יוצא אוויר מהפה, אבל לעומת זאת, כן יוצא אוויר מהאף.

רוטטים - trills - בעיצור רוטט החותך יוצר רוטט במקום החיתוך (על ידי קירוב הלשון ואפשר מעבר אוויר, כך שנוצרות הטחות חוזרות ונשנות). בעברית שרובנו מדברים אין עיצורים רוטטים, אך r היא רוטט מכתשי.

מקורבים - כל השאר: i, u, j, w - קבוצה זו מרכזת מספר אופני חיתוך שונים שבהם זרימת האוויר חופשית במידה רבה יותר מעיצורים אחרים, והדומה לזו שקיימת בתנועות.

תעתיק:

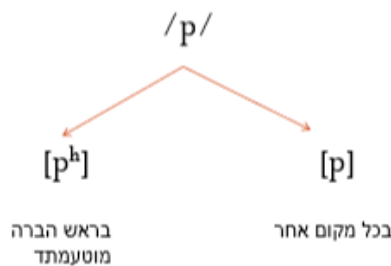
יש לדעת לתעתק מילים בעברית. לא לשכוח להוסיף טעם. התעתיק הוא תמיד לפי ההגייה. לא לפי איך שכותבים.

הצ'ופצ'יק של הקומקום-

תכף אשתגע-

- המוציא לחם מן הארץ-
- המוציא מצה מהמועצה-
- דברי חכמים בנחת נשמעים-
- אין הביישן למד-
- מה ששנוא עליך אל תעשה לחבריך-
- שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה-
- על הניסים ועל הנפלאות-
- אם תרצו אין זו אגדה-
- הנך יפה רעייתי-
- ממעמקים קראתי אלייך-
- כשושנה בין החוחים, כן רעייתי בין הבנות-
- אצלנו אומרים שבסדר ואצלם אומרים שטודו בום-

אלופונים ופונמות:

לכל התנועות בעברית יש שני אלופונים- מוטעמת ולא מוטעמת.

זוג מינימלי- שתי מילים בעלות משמעות שונה, הנבדלות זו מזו רק בהגה אחד. בעלות טעם זהה.

האם טעם הוא פונמי?

האם מכפל הוא פונמי בעברית? לא בעברית החדשה. למשל במילה גנב (מקצוע- עם מכפל), גנב (הפעולה, ללא מכפל). נשמעים אותו הדבר.

למה אמרתי מכפל ולא דגש?

1. דגש חזק: מכפל (עיצור ארוך) - לא משפיע על ההגייה בעברית מודרנית.
 2. דגש קל: הבחנה בין חוכך לסותם (בעברית מודרנית זוהי בעצם הבחנה בין פונמות נפרדות) -
 3. מפיך: מסמן שהאות ה"א היא עיצור ולא אם קריאה (אם כי גם ה"א ממופקת נהגית כאם קריאה בעברית מודרנית, כך שגם הוא לא משפיע על ההגייה)
- אם ניתן לנסח חוק, ההגאים הם אלופונים של אותה פונמה. שני הגאים מהווים פונמות נפרדות, אם הם יכולים להופיע באותה הסביבה הפונולוגי.

ייצוג פונמי- איך שהמילה מיוצגת לפני שעברה תהליכים פונולוגיים כלשהם.

ייצוג פונטי- איך שהמילה נהגית אחרי שעברה תהליכים פונולוגיים.

- בואו נשתכנע שההבחנות הבאות הן פונמיות
בעברית

- l vs. r
- t vs. d
- s vs. z
- s vs. ʃ
- i vs. e
- u vs. o

- חוככים וסותמים: האם אלו פונמות נפרדות
בעברית?

- p vs. f
- b vs. v
- k vs. x

1. esféra	ספירה	6. mízmo	זהה
2. kastíso	טהור	7. ízla	אי
3. péska	הוא דג	8. áznos	חמורים
4. lósas	אריחים	9. ezβélto	רזה
5. sésos	מוח	10. dézðe	מאז

מה התפוצה של שני ההגאים?
האם הם פונמות שונות או אלופונים של אותה
הפונמה?

דוגמאות: [ס] מול [כ] באיטלקית

1. re'kɔ	הביא	5. 'kwando	כאשר
2. 'kɔppja	זוג	6. 'botte	חבית
3. an'tɔnjo	אנטוניו	7. 'mondo	עולם
4. 'botte	מכות	8. 'rossa	אדום

מה התפוצה של שני ההגאים?

דוגמאות: [ס] מול [כ] בסוואהילי

1. bɔma	מצודה	5. watoto	ילדים
2. ɔmba	התפלל	6. mboga	ירקות
3. ɔna	ראה	7. ʃɔka	גרזן
4. gɔma	תוף	8. mtego	מלכודת

מה התפוצה של שני ההגאים?

דוגמאות: [א] מול [x] בטגלוג

1. axɔ	אני	7. sɔxɔ	חומץ
2. ʔu:lɔk	חכה	8. sɔkɪt	קרט
3. kɔʔɔn	לקחת	9. bɔ:xɪt	מדוע
4. kɔwntɪ	קצת	10. kɔw:gaʔ	ינשוף
5. kɔmɪʔ	אנחנו	11. wɪ:xɔʔ	שפה
6. tu:xɔd	מקל	12. mɔ:skɔt	מסקוט

מה התפוצה של שני ההגאים?

דוגמאות: [l] מול [r] בקוראנית

1. kal	הולך	11. ilkop	שבע
2. irimi	שם	12. kinil	צל
3. ipalsa	ספר	13. kiri	דרך
4. mul	מים	14. onilppam	הערב
5. kirəm	אז	15. pal	רגל
6. rodoŋ	עבודה	16. kəriro	לרחוב
7. p ^h al	יד	17. silkwa	פרי
8. saram	איש	18. səul	סיאול
9. taltʃaŋ	חלון	19. uri	אנחנו
10. tatil	כולם	20. əlmana	כמה

מה התפוצה של שני ההגאים?

הסימון [ʃ] מייצג תנועה גבוהה מרכזית
הסימון [ə] מייצג תנועה אמצעית מרכזית
הסימון [k^h] מייצג [k] מנושפת

תרגול ניתוח פונמי

1. ʃigan	זמן	8. kirəm	אז
2. sogum	מלח	9. ilkop	שבע
3. ʃiktan	דיאטה	10. kinil	צל
4. ʃege	עולם	11. kiri	דרך
5. moksa	שר (בממשלה)	12. silkwa	פרי
6. ʃegim	מיסים	13. kəri	רחוב
7. kal	ללכת	14. k ^h al	סכין

בקוראנית (בניגוד לעברית!) [g] ו-[k] הם אלופונים של אותה הפונמה.

1. מצאו את התפוצה המשלימה ונסחו מתי מופיע [k] ומתי מופיע

[g]

2. מה לגבי [k^h] ו-[k]?

נתונים מספרדית (של ספרד). חלק מהזוגות של חוככים וסותמים הם אלופונים של אותה הפונמה. אתרו אותם

1. dáðo	נתון	12. peɣár	להכות
2. déðo	אצבע	13. láyo	אגם
3. mitáð	חצי	14. peðír	לבקש
4. dáβan	הם נתנו	15. góta	טיפה
5. bóða	חתונה	16. aβáxo	למטה
6. suβír	לעלות	17. xéfe	בוס
7. bajlár	לרקוד	18. aβoɣáða	עורכת דין
8. biβír	לחיות	19. fé	אמונה
9. beβér	לשתות	20. θóro	שועל
10. káθa	ציד	21. séko	יבש
11. ganáð	נצחו!	22. lúpa	זכוכית מגדלת

מה לגבי בגדכפת ברבדים קדומים יותר של העברית

- כהכללה: בשישיה בגדכפת החוכך יופיע אחרי תנועה (אלא אם הוא מוכפל), הסותם יופיע אחרת

מדוע לא ניתן לנסח הכללה עבור עברית מודרנית?

- שווא נע איננו בהכרח תנועה
- מיזוגי הגאים גרמו לכך שיש שני סוגי k – זה שעובר ספירנטיזציה וזה שלא (כתב-יכתוב, קטף-יקטוף). כנל לגבי v, ו-x (למי שלא הוגה ח' לועית)
- נכנסו מילים שאולות לעברית שאינן מצייתות להכללה (פול)
- אין מכפל (כך שבמילה כמו sapar – אין דרך פונולוגית להסביר מדוע זה סותם ולא חוכך)

תופעות

מדוע לא פשוט הוגים את הייצוג הפונמי כמו שהוא? מערכת ההגה שלנו מנסה להקל על ההגייה, להימנע מדברים מסובכים. המערכת הפונולוגית היא: מעין פשרה של שתי מערכות שמושכות בני כיוונים מנוגדים- מצד אחד אני רוצה להקל על עצמי ולפשט, מצד שני אני רוצה שיהיה ברור להבנת הדובר.

ספירנטיזציה- תופעה שסותם הופך לחוכך. בדר"כ אחרי תנועה או בין תנועות.

למה אי אפשר לנסח הכללה בעברית מודרנית שתסביר מתי ב-כפ סותמים ומתי חוככים?

1. שווא נע לא נהגה.
2. לא הוגים את המכפל.
3. נכנסו מילים שאולות לעברית שמתחילות ב־כּ כמו פספוס, בא כמו בכרוני, ב־כּ כמו בוירוס.

אלטרנציות פונולוגיות- כשהגה מסוים משתנה בנטיית המילה או המילים קשורות.

1. הידמות בקוליות- לדוברי העברית קל לעשות רצף של שני עיצורים שהם לא זהים בקוליות, השפה מעדיפה ששניהם יהיו קוליים או לא קוליים.
2. הידמות במקום החיתוך- השפה מעדיפה ששני עיצורים יהיו באותו מקום החיתוך.
3. בידול- ההיפך מהידמות, הגה נהיה פחות דומה לשכנו. (חמוץ, חמיצות- כביכול היה צריך להיות חמוצות)
4. שיכול עיצורים-קורה בעברית בבניין התפעל. הת-ספר -> הס-תפר
5. החדרה- החדרת תנועה
6. מחיקת הגה- עיצור או תנועה (גמל->גמלים)

* יכול לחול יותר מתהליך פונולוגי אחד, למשל הת-זקן-> עבר שיכול-> הז-תקן -> עבר הידמות בקוליות ונהיה -> הזדקן

להלן דוגמאות לתהליכים פונולוגיים:

"תגובה"	
/tguva/	ייצוג פונמי
dguva	הידמות בקוליות
[dguva]	ייצוג פונטי

"הסתפר"	"הזדקן"	
/hit-saper/	/hit-zaken/	ייצוג פונמי
histaper	hiztaken	שיכול עיצורים
---	hizdaken	הידמות קולית
[histaper]	[hizdaken]	ייצוג פונטי

"היתמם"	"ישנו"	
/hit-tamem/	/jafan-nu/	ייצוג פונמי
hitamem	jafanu	מחיקת עיצור
[hitamem]	[jafanu]	ייצוג פונטי

"היתמם"	"הידמה"	
/hit-tamem/	/hit-dama/	ייצוג פונמי
---	hiddama	הידמות בקוליות
hitamem	hidama	מחיקת עיצור
[hitamem]	[hidama]	ייצוג פונטי

הברות:

הברות- לכל הברה יש גרעין שהוא בדרך כלל תנועה ובעברית זה תמיד תנועה. הראש (מגיע לפני הגרעין) והזנב (מה שמגיע אחרי הגרעין). עיקר ההברה זה הגרעין+ הזנב ביחד.

כדי לתאר מבנה הברה נסמן ב־C עיצור וב־V תנועה. הברה פתוחה היא הברה שמסתיימת ב־V.

הכללת סדר הצליליות- הצליליות תעלה עד לגרעין ותרד (ביחס לתנועה) כשמתרחקים מהגרעין.

Dan .Dag. עברית מקבלת מישור אבל לא מקבלת ירידה בצליליות (מעבר מצולל לחוסם) ביחס לגרעין. למשל במילה *רדומה, מטוסים, לבנה. יש החדרת תנועה.

שווא נע נהגה כנע כאשר יש רצף עיצורים עם בעיה בצליליות ואז מה שפותר את זה זה תהליך של החדרת תנועה.

*לא קיימות שפות שבהן מותרות רק הברות עם זנב

לא קיימות שפות שבהן מותרות רק הברות ללא ראש הברה

לא קיימות שפות המתירות רק ראש/זנב מורכב

- נחלק להברות ונסמן טעם

xatul

parpar

matrim

beaja

lirot

rei

jamanu

hamtaka

hitgalgel

fejsbuk

lir?ot

re?i

שאלות הבנה:

1. האם לכל דוברי העברית יש את אותו מס' פונמות? לא. למשל ח', ע'. יש דוברים שיש להם את הפונמה ויש כאלו שלא. למשל זוגות מינימליים: שכר, סחר, עבד, אבד, עלים, אלים.
2. הטעם הוא תכונה פונמית בעברית. נוכיח זאת באמצעות זוגות מינימליים: בירה, בירה, טעם-טעם.
3. התנועות u ו-i הן פונמות נפרדות בעברית. זוגות מינימליים: גור-גיר, כור-קיר.
4. עברית מאפשרת הברות מסוג cvcc למשל: גרת, שמרת, בנק, פינג-פונג.
5. שמה של העיר האוקראינית לבוב נהגה בהברה אחת באוקראינית. דוברי העברית בדרך כלל מחדירים תנועת e והוגים את השם בשתי הברות levov.
- א. דינה ודני ניסו להבין מדוע. דני הציע שבעברית לא קיימות הברות מסוג CVCC. דינה אמרה לו שהוא טועה ושיש בעברית הברות רבות כאלו. הדגימו שדינה צודקת באמצעות מילה בעברית (בעברית ובIPA).
- ב. דני הציע, אם כך, שצורר עיצורים בראש הברה שבו שני העיצורים 2 הם קוליים, אינו אפשרי בעברית. הדגימו שהוא אינו צודק.
- ג. דני לא התייאש והציע שצורר עיצורים בראש הברה, שבו העיצור 3 השני הוא חוכך, אינו אפשרי. הדגימו שהוא אינו צודק.
- ד. אם כך, מה המגבלה על צורר העיצורים בראש ההברה, שבגללה מתרחשת החדרת התנועה? כיצד מכונה הכללה זו?
6. לחשוב על הברות מוזרות כדוגמאות לקראת המבחן.
7. לחשוב על זוגות מינימליים למבחן.